

Цуранги цуцукун тахуата

КЫАЙЫҢ КҮНҮН БЫРААҢНЫҢГА

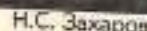

РОСПЕНСФОНД БАТАНОВ.

Т.К.ДАЛБАЕВА,
СГУ 1961 с. выпускнига,
Дирин агрооскулатын учуутала.

БӨТҮРҮӨБҮС УОННА САХААЧЧА

ЫТЫК КЫРДЫАҒАСПЫТ СУОЛЛАРА

В.Н.ЕВГРАФОВ,
ССРС Министрларын Сэбиэтин 1973 сýллаафы
социалистическай куоталаафы кыаймылаабы,
СР Россия суолларын Бочуотунай
суолу тутаччыта, үлэ ветерана.

В.Н.ЕВГРАФОВ,

СИЭСТЭРЭ - ААНЫАЛГА ТЭГНЭЭХ ЭМЧИТ

Эмчиттэртэн ыарыһааха, эмсэбэлээбиккэ саамай чугас кийһинэн медицинскэй сиэстэрэ буолар. Манньык идэлээхтэр кийһи аймакха үтүөлэрин билиэтээн бу ыам бийн 12 күнэ медицинскэй сиэстэрэ күнүнэн биллэриллэн бырааһынныктандар.

Сиэстэрэ идэтин талааччы бары өттүнэн эгкилэ суох, кийһи кийһитэ кийһи буолуохтаах. Бастатан туран, үтүө мааны майгылаах, амарах буолара хайаан да ирдэннэлэр. Ыарахтан толлубат, кутталлаахтан уолубат хорсун санааны бэйэтэтигэр илтиэхтээх. Гиппократ "Ыарыһынны эбии дииргэтигэр" дээн көрдөбүлүн толорор иннигитин чин билиилээх, элбэх сатабыллаах буолуохтаах. Ол иннигитин куруутун үөрэннэхтээх, билиитин, сатабылын чочуйуохтаах. Ыарыһаабы, эмсэбэлээбиккэ, эминэн-томуна, көрүүнүн-истиннэн үтүөрдэрин таһынан кинилэр кыл саа эрэллэрин, санааларын күүрдүрэн өрүттэллэрин ситиһнэхтээх. Кийһи бэйэтэ күннэтэ тутта-халта сылдыгыта, дүүлүкэ-бодото, танаһа-саба, сирэйин-харабын хамсааһына, сылаас-сымнаас мичээрэ уонна ордук өйүүр, өрүктүгэр тыла-өһө эмиир суолталаахтарын умнуо суохтаах.

Итинник сиэстэрэлэргэ, анаан бийиги махталлаах эмтэнээччилэрт Парасковья Аржакова "Оо, сиэстэрэ, сиэстэрэ, Сэмэй, сэргэх сиэстэрэ, Айылбаттан айдарыллыбыт Амарах ааныабы санатабын! Абырыырга аналлааххын, Өрүһүйүргэ үгэстээххин, Олорон көрбөт үлээбиккин, Олус улахан өнгөлөөххүн!" дээн ис дууһатыттан кийһи этэн эрдээх.

Бийиги улууска итинник ирдэбилгэ толору эппиэттиир ааныааллар уруоку да өттүгэр үлээлэн-хамнаан ааспыттар, билигин да ыарыһах, эмсэбэлээбиккэ туһа дээн баран күннэтэ үлүмнээх сылдыааллар. Маннайгы быраас П.Н.Сохольникова көмөлөһөөччүлөрттэн сабалаан хас да көлүөнэ сиэстэрэлэр, улуус хас да көлүөнэ дьонун-сэргэтин араҥаччылаан, үлээлэн-хамнаан тыһыынчанын өрүһүттэр-биггэр, абыралпыттар өйдөрүгэр-санааларыгар дьиннээх ааныаал тэтиэ хааллактар.

Сэриин иннинэ сиэстэрэлэр собурууттан кэлбит үксэ нуучча омук кыргыттары буолаллар. Кинилэрин кытта дексэ-отутус сыллартан олохтоох ымчаттан Дария Михайловна Гоголева биир маннайгынан дуулуһан туран сиэстэрэ идэтин баһылаан оройуон баһыһыгар, тубсанаторийга отучча сүл быраастар итээллэрин чинэстээхтик толорон, үтүөрбүттэр, абыралпыттар махталларын үгүстүк ылан, сиэстэрэлэртэн аан маннайгынан доруобуйа харыстабылын туйгуна аатынан чинэстэммитэ. Сэриин буолуон арай иннинэн үлэтин сабалаабыт Анна

Степановна Слепцова сэриин иккис сылыгар Чурапчыттан Дьокуускайга биир дойдулаахтары, салгыны 700-чэки сэриигэ барар саха таһынан уоланнарын Читинскэй уобалас Дасандион тимир суол станциятыгар дылы арыаллаабыта. Төннөрүгэр хас да сэриигэ эмсэбэлээбиккэ биир дойдулаахтарын элбэх эрэйинэн төрөөбүт дойдуларын булларбыта. Итинник хорсун быһыһынан кийһи тыһынаагар норуот номоһор киирбитэ. салгыны тубдиспансерга 50-ча сүл сындааланнаахтык үлээлэн абыралпыттарынан, кырдык даһаны ааныаалга тэһнээринэн билииллибитэ.

Сэриин кэиниттэн 40-нуст, 50-нуст сылларга олохтоох медицинскэй училищени бүтэрэн-чилэр аһыйах буолан манньык специалист тийбат этэ.Ол иһин 1964 - 1968 сылларга кылаабынай врач И.И.Мокначевский уонна профсоюз райкомун бэрэсэдээтэлэ К.И.Сивцев туруорууларынан иккилин сыллаах, кыһыл-кириэс уопастыба хайысхатынан, сиэстэрэлэр курстара аһыллыбыта. Манна оройуон ыңчаттан 50-ча сиэстэрэни бэлэмнээбиппит.Кинилэр 30-тан тахсалы сүл үтүө суобастаахтык, чинэстээхтик оройуон дьонун араҥаччылаан доруобуйа харыстабыла салгыны сайдарыгар биллэр кылааттарын киллэрдилэр. Билигин кинилэр үксүлэрэ тутуах баһыһаларын бочуоттаах ветераннара буолан сынныаалга олоролор. Бу үөрүүлээх бырааһынныкка умнулумуохтарын наада.

Кинилэр истариттан отут сүл устата тохтобула суох операционнай сиэстэрэнэн эгкилэ суох үлээлэн таһыынчанын эмсэбэлээбиккэ, улаханник ыалдьыбыкка көмөлөһөн дыгчаччы хорсун быһыһы көрдөрбүт Любовь Лукинична Дьяконова "Доруобуйа харыстабылын туйгуна" аат саамай сөлкө инэриллибитэ. Ааспыт сүл кийһи "Гражданский килбизинин иһин" орденынан наһараадалааһыгар улуус дьонно-сэргэтэ олус астыммыта.

Билигин улуус урдүнэн 152 медицинскэй сиэстэрэ кийһи уонна 10 участковой баһыһаларга, тубдиспансерга уонна тубсанаторийга күннэтэ ыарыһах туһа дээн сыралалар. Хааччылыы - тобус толору. Балартан 73% араас категориялаах, үтүөкүн специалисттар. Үксүлэр эдэрдэр, эрчимнээхтэр. Будуйуһунаска биир эмэ эр кийһи эмиз үлээбиккэ. Отучча сүл үтүө суобастаахтык, уратылаахтык үлээлээбиккэ Г.Г.Слепцова утумиан билигин хирургическай отделениега операционнайга М.А.Абрамов, постка М.А.Демьянов ыһсан үлэли сылдыааллар. Сиэстэрэлэр врагтар курдук эмиз тус-туһунан чочуу идэлээх буолан тураллар. Идэтибит сиэстэрэ тустаах көмөнү үрдүк таһымнаахтык, көдүүстээхтик өлгөрөн ыарыһабы абырыр. Холубур, сана төрөөбүт оройуон көрүү-истини, ыарыһааһына эмтээһин ураты болоромону, нарын-камчы тутууну-хал-

тыһыны эрэйэр. Ого уонна улахан дьон отделениеларыгар үлэ уратыта баһаам. Оттон операция кэмигэр хирург уонна анестезиолог быраастарга көмөлөһөр сиэстэрэлэр чуолкай уонна сыдыан туттуулаах, түргэн быһаарылаах, хорсун санаалаах буолуохтаахтар. Физическай отделениега сиэстэрэ араас аппаратуранан дыйар ныммалары чуолкайдык билэрэ, сатыыра уонна сэрэхтээх буолара наада. Дьэ, ити курдук. Хас биирдин отделение, кабинет үлэтэ тус-туһунан ис хоһоонноох көрдөбүллээх. Ону толору баһылаабыт сиэстэрэ үлэтэ-хамнаһа таһаарылаах, көдүүстээх, эмтэнээччигэ абыраллаах буолар. Холубур, 19 сылын анестезистка сиэстэрэнэн үлэлиир Анна Петровна Макарова, "СР доруобуйа харыстабылыгар туйгуна", уонна сүл хаан кутуутун пуумугар үлэлиир Людья Георгиевна Попова хайдах курдук идэтибиттэрин этэ да барылыбат.

Хас биирдин баһыһаа, отделениега тус тустар сиэстэрэлэрин ааттыахтара. Бүгүн үтүө дьоммутун барыларын ааттыыр кыах

лаевна Захарова ого отделениетын солбулуубат старшай сиэстэрэ. Александра Иванова Игнатиева уларыттылаах-талартиилээх кэмгэ үрдүк таһымна тахсар статистиканы атагар туруорбут үтүөлээх сиэстэрэ. Анастасия Гаврилевна Поисеева өр кэмгэ харах кабинетин, кэлин стоматологическай отделение сиэстэрэтинэн үтүө суобастаахтык үлээлээбиккэ. Аһыйах хонуктаабыта стоматологическай отделение сиэстэрэгэ Евдокия Софроньевна Константинова эмиз итинник үрдүк аанка тигистэ. Итин таһынан Хатылы баһыһатыттан Мария Дмитриевна Филиппова "СР фармацияга туйгуна" аатынан бэлиэтэннэ.

Амарах дьоммут ааттара-суоллара (пре-стижтара) дээ, үрдэтиллиэх курдук. Ол курдук, улуус иннингэр 3 участковой терапевт сиэстэрэлэрэ, 4 патронажная сиэстэрэ, тьа баһыһаларын 8 участковой сиэстэрэтэ тохсунууттан хамнастарыгар 5 тыһыынча солкуобайы эбии ылан үрдүктөр-көттүлэр.Атыттар да гнэнэ сыһаа эбиллэн иһиэ дээн эрэл баар.

суобууан өр сыллаах, үтүө суобастаах араҥаччылар үлэлэр үрдүктүк сыаналанан "Саха Республикатын доруобуйа харыстабылыгар туйгуна" аатынан бэлиэтэммиттэри билигиннээбиккэ.

Ыраах Костромскэй уобалас кыһа Татьяна Викторовна Антипина 1973 сыллаахха Чурапчыга кийһит буолан кэлэбиттэн манна кийһи баһыһаа үлэлиир, ол иһиттэн кэлин 20 сылын кылаабынай сиэстэрэ буолан коллегаларын илээтэ-сабалаата. Мария Романовна Артемьева үйэ чиэллэрэ Диринг участковой баһыһатыгар сыраласта. Винокурова Анастасия Терентьевна элбэх сүл старшай сиэстэрэнэн үлээлэн үтүө үлэтигин көрдөрдө. Вера Нико-

Күннэри-түүннэри түбүгүрэр, Күнэ хараарыкты көмүскүүр, Сэмэй дьоммут сиэстэрэлэр Сэгийэ үөрэр, өрөгөйдүүр, Туйуулар күннэрэ үүнэ - Тустаах бырааһынныктара буолла. "Ааныааллары" ахсара айхаллыабын, Ааттарын албанныта ааттыабын!

А.ПЕРМЯКОВ, физиотерапевт быраас.

Хаартыскага: медицинскэй сиэстэрэлэр сэбисттэрэ. Председатель Салыһына Ишана Гаврилевна (үлэ уһаттан бастагы).

Сахалар -- промышленноскка

КУТУРЭЭЗИНИ УТАРАН, УМУУУТТАН БЫЫҺААРЫ...

1930 — 1933 сыллардаахха косаревац комсомолецтар Алдан көмүһүн хостойуһуна улуус айыттан тийэн кыттыбыттар. Холубур, Чурапчы оройуонунан 1931 с. 10 ыңчат, 1932 с. 61 ыңчат революционнай күүрээнтэ өрө көтөбүллэн Алдан өрүһэ хаайыар дьирэи сатыы кэркэтэ тийибиттэрэ. Нижесталинскэй бирикэ 5,6,7,8,9 №-дээх шахталарыгар откатчынан, забойщиктынан, дизелиннен, ваэрыныгынан о.д.а. ис-тас үлэлэргэ үрдүк таһаарылаахтык үлээлээбиккэ, хайыалга сылдыыбыттар. Ол тэҥэ атын улуус ыңчаттара эмиз Социалистическай Үлэ Геройугар, Верхонкай Сэбикт депутаттарыгар тийиэ үлээлээбиккэ (Гуляев Прокопий Васильевич, Фекла Павлова).

Косарева аатынан Нижесталинскэй шахта үлэтин туһунан отчутугар шахтаны 4 сылы быһа сыйлыбыт нуучча кийһитэ, смена маастара Тарасов обком секретарыгар Певзниковка суруйбула баар. "За 4 года моей работы я вижу большие достижения в шахтовой работе Якутской смены. Мы имеем высокой квалификации забойщиков, этим самым мы можем сказать, что националы- якуты действительно могут работать в шахте. Не имея общего языка, я удостоверяюсь в том, что националы якут отдает все свои силы для того, чтобы усовершенствовать технику. На сегодняшний день имеем 18 забойных звеньев, которые дают высокие показатели в производительности труда. Имеем 2-3 старенных звений под руководством якутского забойщика, т.е. 1 забойщик обслуживает 2 забоя при 5-6 откатчиков. На сегодняшний день твердо могу сказать, что в полной уверенности можно рекомендовать на руководящую работу, т.е. сменными мас-

терами участковыми". Нуормаларын аһары толорор забойщиктар ааттара (хомайойго иһин, архивыт докумуонугар ааттара-суоллара толору быһыллыбатах): Гуляев, Ноев, Алексеев, Степанов, Сусулаев, Мордосов, Коркин, Картаков, Яковлев, Сысольтин, Григорьев, Андреев, Андреев, Попов, Николаев, Эдэркээн Даша Кривошалькина. Тааттааттан ыһырыллан кэлэн Средне-Серебрянка шахтатыгар откатчыгынан үлэлиир.

Аны 1930 сыллартан Ааллаах Үүн көмүһэ хостойон барытыгар биир суол хыаллыбат балаһыаньа үөскээбитэ. Көмүһү хостуур рабочай кылааска суол суоһунан бордуюкта, туттар тэриил кыайан тизилбэт этэ. Онон Саха АССР Правительствота ат көлөлөөх колхозтаах маастары туруорбута. 1934 сылтан сабалаан үлэти-тэн сыһыппара түһэн, Саха сирин 9 улуустарыттан тыһыынчанын колхозчулу дьонно, 10 тыһыынча бастыг ат көлөтө көмүстөөх Алданга субуспуттара. Кинилэр Охотскэй Перевозка кэлэн сытар аһылгы, туттар тэриил отчотуута суох дыныкы суолунан Ааллаах Үүн базатыгар тиздэр эбээһинэстээхтэрэ. Саамай моһуок-тууллара тарыннаах үрэхтэри, таас хайалары, калчаннары туорааһын этэ. 153 км усталаах айаны 10-ча көмөн эрэй бөдөнөн тиздэрлэлэр. Ол эрэн, колхозтаах хостодоттар ыраахтан толлуһуока, кыйһынны 6 ындаах томороон тыһыынча 3-4-тэ кырынан, былааннарын 110-216% тийиэ толороллорго, хайыалга сылдыааллар. Ити ыар үлэ 20 кыйһын устата, 1954 с. массымна суола аһыллыр дьирэи салбаммыта. Бу историческай да, драматическай да суолталаах саха омук, норуот бүтүүн героическай хамсааһына аатырахтаах. Истори-

ческай суолтата дээн правительство соруудаһынан бүтүн дойдун экономика-та, сэриин сылларыгар байыаннай потенциалы өрө көтөбүллэригэр сүрүн валюта, үл-харчы буолбута. Алдан кыйһыл көмүһэ дойдун көмүһүн биэс гыммыттан биирин бизээн олордоруна, Ааллаах Үүн бэйэтэ туспа көмүстээх оройуон буолан, 1942 с. Алдан көмүһүн сабаны дойдуга тутгарбыта. "Алданзолототрест" дээн промышленность салаата СССР-ка бастаһынан 1925 с. тэриллибитэ уонна олохтоох омуктар быһаччы көмөлөрүнэн сүһүбэр турбута. Иккиннэн, бааһынай уонна рабочай кылаастар үлэһэн союзтара (сиэстэрэ) дьинээхтик олохтооммута.

Драматическай дээн ааллаахсыт таһаарыһыттан ончотуута суох дыныкы суолга моһоһо тубэллэлэрэ, эрээдэ-нэллэрэ элбэх этэ. Улаах үрэхтэри туруурга ат көлө халтарыан мууһу тобо үктээн, ууга түһэр, сыраар алдынара, таһаарс кийирэ, таас хайаны даһаарга таһаары собуосттаһын - барыта баар. Онон ааллаахсыт бэйэтин умнан туран, атын өрөһүйүргэ ыстанара, илиитин-агаһын үлүтэрэ, тыһынын ыалдьара кэмэтэ суоба. Иккис өртүнэн, ааллаахсыт кэрэгтэ-тэрэ, оролорго, аалара, дурдалара-хах-халара суох тулааһахсыт кыйһыны туоруу хааллалара. Амтаннаах аста-ра, туруктаах таһаастара таһаарыһака үтэ буолан, итин таһаар тигиллэн антах баран хаалара. Дьинэ кэргэн уу-хаар аһыллыка, илдьиркы таһаарс кысты-ыр дьыллаланаара. Элбэх оро-уруу муомураара, өлөрө-сүгэрэ. Онон Ааллаах Үүн таһаарыа көмүс промышленноһын олоһун буларгыгар аһылгы курдук тыһын суолталаах суолу быһааран, тутуһан да кэмнэмэ үтүөлээх эрээри, олохтоох омук олоһор-дьаһаар

социальной да, генетическай да өртүнэн улахан охсууну онорбута. Саха кийһитэ бэйэтин сизрибэлэ-нан туран, дьинэ кэрэгтэрин дьылба-хаан ытабар хаалларан, атын, таһаарыһын өрөһүйэ -50 кыраадыс тыһыынча ууга ыстанар, өлөн-тиллэн да туран, былааны аһары толорор санаалаах кийһи дьиннээх патриот, ге-рой.

Дьэ, ити үлүгүрдээх үйэ чиэллэрэ кэмгэ (1930 - 1954 сс.) олохтоох омук ыңчата, колхозтаах маастарта көмүс промышленноһын атагар туруорбута букатыннаахтык умнуллан, аһары ба-ран "Сахалар промышленноскка кыт-тыбыттар" дээн кутурээһинигэ тубэлэн, 70 сүл устата тыһынаахтык баһыллан, сирэй-харах аныһыллан самарыллыһа тубэспилит сизри таһынан быһыы бүтүн норуоту намыта-һы буолар. Бу умнуллууттан уонна кутурээһинтэн санаабыт көөнньөстөн Чурапчы аһыйах кийһитэ: Никитин Семен Иннокентьевич Бахастыан, Петрова Евдокия Николаевна Мэлдьэ-сиктин, Петухов Егор Егорович Ам-маттан, Макаров Егор Семенович, Старостин Сергей Григорьевич Чу-рапчыга кийһинэн Ааллаах Үүн таһаарыһын туһунан 116 ахтыһы, 466 кийһиэхэ испиһэх өлгөрөн 2 сылтан ордук үлээлэһэн агардас сүрэхлит баһыттан 2006 с. муус устар ыйга "Тобус көлөһүн тохтубут суола" дээн кинигэ суруйан, күн сирин көрдөрдүбүт.

Маннайгы холонуу буолан, кийһи-гэ сиппэтэрэ элбэх. Үгүс кыйһык спе-циалистара суолта бизээн, бу те-мага үлээспэллэлэр. Холубур, төлөйдөр,түөйэлэр - аҥабадар, кол-тоһолор, муугадайдар, сыһаннар, кы-тааннахтар биирдиллэн дьонноро эрэ аҥабадар кэриэстээнэр кыйһыкты-

рин ааттаттылар. Онон инники өртүгэр сорук ту-рар.

1. Көмүс хостойуһугар 1930 сылтан бүтүн норуот күүстээх патриотическай хамсааһына кыттыбытын салгыы үөртэргэ, чинийэргэ, биллэ-рэр-көрдөрөр информацияга сырда-тарга.

2. Көмүс хостойуһуна 85 сылын, Ааллаах таһаарыһын таһы 75 сылын көрсө таһаарыһыттар, косаревацтар кэриэстэрэгэр өйдөбүннүк бэлиэни туруорарга чурат-һылар бары ким-ту-ох кыахтаарынан (үл-харчы, техника, материал) кыттарга.

3. Бастагы кэриэстэбил кинигэ-тин ситаран, туһаран онорорго аал-лаахсыттар бэйэлэрэ, кинилэр сөһо-ро-уруулар, кыйһык специалиста-ры ахтыһылары, көрдөһүннэри сал-гыы ыһаарыһыгар, матырыааллары автордарга тиксэрэргитигэр.

4. Манньык историйны тыһынынэр үлэлэр сапатта көмөтө суох кыаллы-баттарын өйдөөн (хоту көһөрүлүүнү райком секретара Птицына А.С. сэн-нээхтик кыттыһан историкка кийлэр-битэ, солтөх сыанабылга, кэриэста-билгэ таһаарыта) олохтоох дьаһалта бары өртүнэн көүлүүрү күүтүлэр.

5. Төрөппүттэр, оһуолалар, об-щественность үөртэһин бүтэрбит, бүтэрэр ыңчаты промышленность үлэтигэр туһаанын үөртээх лаппа ыһ-таргытыгар, промышленноскка олох-тоох кадрэ бэлэмнииргэ туруаргы-тыгар.

Итинник эрэ дьаһаннаахха умнууга сылдыар норуот өссө биир хорсун быһыһытын сөргүтэр, өрүһүгэр, үйэти-тар кыахтаахпыт.

С.Г.СТАРОСТИН, тыһыл, үлэ ветерана.

Редактор А.А. ЗАХАРОВ.
ААДЫРЫСПЫТ: 678670,
Чурапчы сэл., Карл Маркс уул., 26-р
телефоннарбыт:
редактор – 41-332, отделлар – 41-265.
E-mail: Osanaoloh@churap.sakha.ru